

MIGRATSIYA VA QOCHOQLAR MUAMMOSI.

Ustoz: Raxmatullayev

Umarbek .

Shogirid: Murodbekova Marjona.

Toshkent davlat iqtisodiyot

Universiteti To'rtko'l fakulteti

2 - kurs talabasi .

Anatatsiya: Migratsiya va qochoqlar muammosi – XXI asrning eng dolzarb global muammolaridan biri. 2025-yil holatiga ko'ra, dunyoda 120 milliondan ortiq majburiy ko'chkin (shu jumladan 40 mln qochoq) mavjud bo'lib, bu tarixdagi eng yuqori ko'rsatkichdir. Asosiy sabablar: urushlar, iqlim o'zgarishi, iqtisodiy inqiroz va inson huquqlari buzilishi.

Muammo insoniy fojia bilan birga qabul qiluvchi davlatlarning iqtisodiy, ijtimoiy va xavfsizlik tizimlariga ham katta ta'sir ko'rsatmoqda.

Kalit so'z: migratsiya , majburiy migratsiyaning sabablari, 1951-yilgi Qochoqlar konvensiyasi va global shartnomalar, davlatlarning migratsiya siyosati , integratsiya, ksenofobiya va iqlim qochoqlari masalasi, noqonuniy migratsiya va inson savdosi.

1. Migratsiya – odamlarning doimiy yoki uzoq muddatli yashash joyini o'zgartirishi (bir mamlakatdan ikkinchisiga yoki mamlakat ichida).

2. Majburiy migratsiya sabablari (qisqa va aniq).

1) Urush va mojaro Ukraina, Suriya, Afg'oniston, Sudan, G'azo → 40+ mln qochoq

2) Siyosiy ta'qib va diktatura Venesuela, Eritreya, Shimoliy Koreya, Belarus → 10+ ml

3) Iqlim o'zgarishi va ofatlar Suv toshqini, qurg'oqchilik, bo'ronlar → har yili 25–30 mln yangi ko'chkin

4) Ochlik va oziq-ovqat inqirozi Yaman, Somal, Janubiy Sudan → 5–7 mln

5) To'dalar va jinoyatchilik zo'ravonligi Gonduras, Salvador, Meksika → 2–3 mln

6) Eng katta sabab – urush va ta'qib (65–70 %), Eng tez o'sib borayotgani – iqlim ofatlari.

3.1951-yilgi Qochoqlar maqomi to'g'risidagi Konvensiya

Qabul qilingan sana va joyi: 1951-yil 28-iyul;

Jeneva (Shveytsariya) **Kuchga kirgan sana:** 1954-yil 22-aprel ;

Hozirgi ishtirokchi davlatlar soni: 146 ta (2025-yil holatiga ko'ra) ;

1967-yilgi Protokol bilan birgalikda qo'llaniladi (Protokol geografik va vaqt cheklovlarini olib tashlagan).

Konvensiyaga ko'ra, qochoq deb quyidagi shaxs tan olinadi:

«Irq, dini, fuqaroligi, muayyan ijtimoiy guruhga mansubligi yoki siyosiy fikri tufayli o'z hayoti yoki erkinligiga real xavf tug'ilganidan qo'rqib, o'z mamlakatini tark etgan va o'z davlatining himoyasidan foydalana olmaydigan yoki bunday qo'rquv tufayli foydalanishni istamaydigan shaxs». Bu ta'rif hozirgi kunda ham xalqaro qochqin huquqining asosiy poydevori hisoblanadi.

4.2025-yilda global migratsiya siyosati qattiqlashmoqda: OECD davlatlarining 70% dan ortig'i cheklovlarni kuchaytirdi, ammo mehnat kuchi tanqisligi

tufayli ba'zi yo'nalishlar ochiq qolmoqda. Asosiy tendensiyalar: deportatsiyalarni tezlashtirish, kvotalarni qisqartirish, integratsiya talablarini oshirish va iqtisodiy foydali migrantlarni jalb qilish.

Asosiy yondashuvlar:

- **Qattiq chegara nazorati (restrictive policies):** Cheklovlar, deportatsiya va ofshorlash (masalan, Italiya-Albaniya shartnomasi).
- **Ochiq eshiklar (open policies):** Mehnat va talantlarni jalb qilish, vizalarni soddalashtirish (masalan, Avstraliya va BAA).
- **Integratsiya va qaytarish:** Til va ish talablarini oshirish, qaytish markazlarini ochish.

5.O'zbekiston 1951-yilgi Qochoqlar Konvensiyasi va 1967-yilgi Protokolga 1995-yilda qo'shilgan bo'lib, xalqaro majburiyatlarni bajarishga harakat qilmoqda. Ammo mamlakatda qochoqlar uchun alohida milliy qonun yo'q – bu masalalar umumiy migratsiya va fuqarolik qonunchiligiga asoslangan holda hal etiladi. Asosiy idora: Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Migratsiya agentligi va Ichki ishlar vazirligi. 2025-yilda siyosat inson huquqlari, statelesslik (fuqaroliksizligi) va Afg'oniston qochoqlariga e'tibor qaratgan holda rivojlanmoqda. Integratsiya, ksenofobiya va iqlim qochoqlari masalasi (2025-yil yangiliklari bilan qisqa)

1. Integratsiya muammolari

Qochoqlarning jamiyatga moslashishi (ish, ta'lim, sog'liqni saqlash) 2025-yilda global moliyaviy qisqarish tufayli yanada qiyinlashdi. Asosiy to'siqlar:

- **Huquqiy beqarorlik:** Ko'p davlatlarda qochoqlarning doimiy maqomi yo'q, bu ijtimoiy xizmatlarga kirishni cheklaydi (masalan, ta'lim va tibbiy yordam).
- **Til va madaniy farqlar:** Oilaviy birlashish 2–3 yil davom etadi.

- Statistika: 2025-yilda 123 mln majburiy ko'chkin mavjud, 80% ularning 27% global boylikka ega bo'lmagan davlatlarda yashaydi; ODA yordami 2025-yilda pasaygan (27,7 mlrd USD dan kam).

- Ijobiy: SDG doirasida integratsiya dasturlari kuchaymoqda, ammo resurslar yetishmaydi.

2. Ksenofobiya (begona qo'rquvi)

Migrantlarga nisbatan nafrat 2025-yilda populizm va iqtisodiy inqiroz tufayli kuchaydi, deportatsiyalar 20–30% oshdi.

- Global tendensiya: Migratsiya haqidagi diskurslarning 22% i ksenofobik (Latin Amerikada); AQSh elchixonalari anti-migrant ritorikani tarqatmoqda (Venesuelada 45% postlar).

- Misollar: Kolumbiyada venesuelalik migrantlarga tibbiy ksenofobiya (sog'liqni saqlashdan mahrum qilish); Afrikada "tibbiy ksenofobiya" – migrantlarga tibbiy yordam rad etilishi.

- Sabablar: Ish o'rinlari qo'rquvi, ijtimoy tarmoqlar va o'ngchi partiyalar; Latin Amerikada 2025-yilda cheklovchi siyosatlar kuchaydi.

- Ta'siri: Ijtimoiy taranglik va zo'ravonlik oshishi; BMT Dunbar deklaratsiyasi bilan kurash taklif qilmoqda.

3. Iqlim qochoqlari masalasi

Iqlim o'zgarishi tufayli ko'chkinlar (har yili 25–30 mln) uchun alohida huquqiy status yo'q – 1951 Konvensiyasi qamrab olmaydi.

- 2025-yil yangiliklari: ICJ iyulda iqlim va inson huquqlari o'rtasidagi bog'liqlikni tasdiqladi; Amnesty: humanitarian vizalar va vaqtinchalik himoya kerak.

- Muammolar: 2050-yilga 1,2 mlrd ko'chkin bashorat qilinmoqda; deportatsiya xavfi (masalan, AQShda Trump 2021 buyruqni bekor qildi).

- Takliflar: Yangi protokol yoki mavjud qonunlarga qo'shish (UNHCR: iqlim ta'siri ta'qib bilan birlashsa, qochoq statusi beriladi).

6. Noqonuniy migratsiya

Noqonuniy migratsiya – hujjatsiz yoki qonuniy talablarga rioya qilmasdan chegaralarni o'tish yoki viza muddatini oshirib yuborish. Bu jarayon ko'pincha xavfli: o'lim, ekspluatatsiya va jinoyatchilikka olib keladi.

- **Global statistika:** Har yili 2,5–4 mln migrant noqonuniy o'tadi, daromad 5–5,7 mlrd USD. 2014–2025 yillarda 73 ming migrant o'lim yoki yo'qolish holatida qayd etilgan (IOM). 2025-yilda iqtisodiy inqiroz va urushlar tufayli oqim oshdi, ammo deportatsiyalar 20–30% ko'paydi.

- **O'zbekiston:** 2025-yil yanvar-aprelda Turkiyada 3746 o'zbekistonlik noqonuniy migrant qo'lga olingan (2024 butun yilga nisbatan o'sish). Meksikada 2024-yilda 4179 nafar AQShga ketayotgan o'zbek qo'lga tushgan. Asosiy yo'nalishlar: Rossiya, Turkiya, Janubiy Koreya. Noqonuniy oqim vositachilar (smugglers) orqali, 13 mingdan ortiq AQShga urinish qayd etilgan.

7. Inson savdosi

Inson savdosi – odamlarni aldash, majburlash orqali jinsiy ekspluatatsiya, majburiy mehnat yoki boshqa maqsadlarda sotish. 79% jinsiy, 18% mehnat ekspluatatsiyasi.

- **Global statistika:** 2021-yilda 27,6 mln qurbon, 50 mln zamonaviy qullik (ILO). 2002–2023 yillarda 222 ming qurbon aniqlangan (CTDC). 2025-yilda texnologiya (onlayn savdo) va mojarolar (Ukraina, Sudan) sababli o'sish; pandemiyadan keyin jinsiy ekspluatatsiya 24% pasaygan edi, ammo tiklandi. Yillik foyda 236 mlrd USD. 2025-yilda BMT IC-TIP klassifikatsiyasi qabul qilindi, deportatsiyalar oshdi.

• **O‘zbekiston:** 2023-yilda 141 holat, 193 qurbon (asosan ayollar va bolalar). O‘zbek migrantlari Rossiya, Qozog‘iston, Turkiya, BAA da ekspluatatsiyaga duchor. 2025-yilda IOM va IIV hamkorligida kurash kuchaydi: qonun loyihalari, qaytgan migrantlarga yordam. Fuqarolik kodeksiga noqonuniy migratsiya uchun javobgarlik kiritilmoqda.

8. Bog‘liqlik va xavflar

Noqonuniy migratsiya ko‘pincha inson savdosiga olib keladi: migrantlar vositachilarga ishonib, aldanishadi. Xavflar: o‘lim (2020-yilda 4317 holat), zo‘ravonlik, kasalliklar. 2025-yilda global choralar: BMT va IOM dasturlari, ammo ma’lumotlar yetishmaydi (yashirin jinoyat).

9. Choralar va takliflar

• **Global:** Palermo protokoli, TIP Report (AQSh), deportatsiya va himoya.

• **O‘zbekiston:** Migratsiya agentligi, IOM bilan strategiya 2025–2030; infokiosklar, jarimalar oshirish. Migrantlarni o‘qitish va huquqiy yordam ustuvor.

Xulosa.

Migratsiya va qochoqlar muammosi 2025-yilda insoniyatning eng og‘ir sinovidir: 120 milliondan ortiq odam hayoti uchun xavf ostida o‘z yurtini tark etgan. Urush va ta’qib hali eng katta sabab bo‘lsa-da, iqlim o‘zgarishi endi eng tez o‘sib borayotgan omilga aylandi.

1951-yilgi Konvensiya qochoqlarni himoya qilishning asosiy hujjati bo‘lib qolmoqda, lekin iqlim qochoqlari va noqonuniy migratsiya bu tizimni chegarasiga yetkazmoqda. Davlatlarning aksariyati chegaralarni yopib, deportatsiyani kuchaytirmoqda, ammo mehnat bozori va demografik inqiroz tufayli to‘liq yopish imkonsiz.

Integratsiya qiyinlashmoqda, ksenofobiya kuchaymoqda, inson savdosi esa yangi shakllarda (onlayn, mojarolar orqali) o'smoqda.

O'zbekiston xalqaro majburiyatlarni bajarayotgan bo'lsa-da, alohida qochoqlar qonuni va kuchli integratsiya dasturlari hali yo'q.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1.Wikipediya.com

2.soff.uz

3.grok.ai